

Uvodnik

UVODNA RIJEČ

Tematski broj časopisa *Studia lexicographica* primarno je zamišljen kao platforma za prezentaciju radova izlaganih na jubilarnim X. danima Andrije Štampara u Slavonском Brodu. Ovakav oblik suradnje već je postao uvriježena praksa koja osigurava kontinuitet u bilježenju i valorizaciji istraživanja iz područja povijesti medicine. Međutim, tijekom pripreme ovoga sveska, urednička se koncepcija suočila s iznimno dinamičnim i poticajnim izazovom koji je u konačnici stubokom proširio i obogatio strukturu samoga broja.

Inicijalni krug autora, sastavljen od izravnih sudionika skupa, ubrzo se proširio kolegama koji iz objektivnih razloga nisu mogli osobno nazočiti skupu u Slavonском Brodu, ali su ponudili svoje dovršene tekstove. Ključni se otklon, međutim, dogodio u trenutku kada su interes za objavljivanjem iskazali znanstvenici i istraživači koji formalno ne pripadaju užem krugu povjesničara medicine. Privučeni specifičnim segmentima javnozdravstvene tematike ili posjedovanjem dosad neistražene arhivske građe, ovi su autori ponudili radove koji su uredništvu nametnuli logičan i historiografski opravdan izbor – prihvaćanje širega konceptualnog okvira. Na taj se način ovaj svezak, umjesto strogo omeđenoga tematskog broja časopisa posvećenoga jednome skupu, organski transformirao u opsežan broj sadržajno posvećen povijesti medicine u najširem smislu. Uvrštavanjem radova znanstvenih entuzijasta i stručnjaka iz komplementarnih disciplina znatno su obogaćene historiografske spoznaje, a povijest medicine prikazana je kao polje živoga, interdisciplinarnog dijaloga.

Strukturu ovoga broja otvara niz tekstova koji izravno analiziraju ostavštinu, institucije i postulate Andrije Štampara. Marija Benić Penava i Zlata Živaković-Kerže donose rad o Prokopiju Uzelcu, borcu protiv tuberkuloze i Štamparovu suvremeniku, a Bruno Ćurko povezuje Štamparovu preventivnu paradigmu s ranim oblicima zdravstvene pismenosti i kritičkoga mišljenja. Nadovezujući se na Štamparovo doba, Silvija Brkić Midžić i Stella Fatović-Ferenčić analiziraju Zbirku narodne medicine, a Martina Čuljak i Ivan Buljan istražuju zdravstveno-prosvjetno djelovanje Škole narodnog zdravlja u razdoblju do Drugoga svjetskog rata – prva kroz popularne publikacije, a drugi kroz medij filma i njegov odjek u Velikoj Kopanici. Kontinu-

itet i refleksiju Štamparovih deset načela u suvremenom kontekstu propituje Dražen Oršulić.

Drugi važan tematski stup ovoga broja posvećen je institucionalnoj povijesti, arhivskim istraživanjima te istaknutim pojedincima koji su oblikovali domaću povijesno-medicinsku znanost. Suradnju Andrije Štampara i Mirka Dražena Grmeka na uspostavljanju povijesti znanosti u Hrvatskoj donose Stella Fatović-Ferenčić i Vjekoslav Jerolimov, dok se rad Vlatke Dugački fokusira na dubok profesionalni i osobni odnos Mirka Dražena Grmeka i Vladimira Dugačkog, prateći njihovu putanju od mentorstva do prijateljstva. Dragocjen uvid u operativne prakse i privatne izvore donosi Matej Knežević kroz analizu arhiva Štamparova suradnika Branka Cvjetanovića, a Jadranka Božikov bavi se prepiskom Štampara i Adamića sačuvanom u arhivima u Princetonu i Zagrebu.

Širi historiografski i socijalno-medicinski kontekst dodatno uokviruju prilozi koji prate razvoj pojedinih struka i sudbine liječnika. Marko Kolić i Ivica Vučak donose prikaz stručne i znanstvene karijere Ljube i Milana Neumanna, dvoje liječnika iz zagrebačke židovske obitelji, a Ivana Marinović Knezac analizira položaj primalja i primaljstva u specifičnom razdoblju Nezavisne Države Hrvatske. Povijesni razvoj i javnozdravstvenu perspektivu higijene ruku u medicini i sestrinstvu u svom radu tematiziraju Monika Lovrek Seničić i Velimir Veselinović. Posljednji blok radova posvećen je Vuku Vrhovcu, pioniru hrvatske endokrinologije i dijabetologije, čiji rad u dva komplementarna stručna priloga detaljno analiziraju Ivica Balen, Velimir Božikov, Dario Rahelić i Marica Jandrić-Balen. Tematski dio sveska prigodno zaključuje izlaganje Dragoljuba Kocića, koji iz pozicije jednoga od najstarijih liječnika postavlja kritičko i neuralgično pitanje: *Što se događa javnom zdravstvu u Hrvatskoj?*

U konačnici, raznolikost metodoloških pristupa, tema i izvora koji su našli mjesto u ovom svesku svjedoči o tome da povijest medicine ne smije biti zatvorena u uske cehovske okvire. Otvaranjem prostora za autore različitih profila, *Studia lexicographica* donosi dragocjen doprinos i novu svježinu u proučavanju medicinske prošlosti na našim prostorima, dokazujući da se najvažniji znanstveni iskoraci često događaju upravo tamo gdje se rigidne administrativne granice svjesno prelaze.

VLATKA DUGAČKI